

Svatý Jan pod Skalou

informační brožura o památkách a historii obce

Obsah:

Legenda svatoivanská	3
Dějiny benediktinů „Ve skalách“ – klášter od svého vzniku do současnosti ...	4
Kostel sv. Jana Křtitele	12
Jeskyňe sv. Ivana a starý kostel	16
Klášterní konvent	19
Kaple Povýšení sv. Kříže	20
Kaple sv. Maxmiliána - hrobka rodiny Bergerů	22
Přskovcové Mariánské sousoší	24
Budova Obecního úřadu - stará svatojánská škola	25
Studánka sv. Ivana	26
Hotel Obecná škola	27
Ostatní pamětihodnosti	28
Doslov	30

SVATOJÁNSKÁ SPOLEČNOST

L. P. 2002

1. Budova bývalého kláštera
- Svatojánská kolej 2. Kostel Narození sv. Jana Křtitele 3. Studánka sv. Ivana 4. Kaple Povýšení sv. Kříže 5. Kaple sv. Maxmiliána 6. Budova staré školy
- dnešní Obecní úřad 7. Hotel Obecná škola | <ol style="list-style-type: none"> 8. Bývalé Mariánské sousoší 9. Areál IVANKA 10. Přírodní amfiteátr 11. Bývalý lázeňský park 12. „Mlejnek“
- bývalý Zikův mlýn a elektrárna 13. Skanzen těžby vápence „Paraple“
- bývalé „Solvayovy lomy“
- společnost Barbora |
|---|--|

LEGENDA SVATOIVANSKÁ

Jednou z nejmalebnějších obcí Českého krasu s četnými historickými památkami a oplývající mnoha přírodními krásami je **Svatý Jan pod Skalou**. Svou historii počítá od konce 9. století, kdy se zde podle legendy, v jeskyni pod mohutnou skalní stěnou, usadil první český křesťanský poustevník svatý Ivan.

Poustevník Ivan, dnes uctíváný jako blahoslavený nebo dokonce svatý, zde žil v travertinových jeskyních, které jsou v tomto místě dodnes zachovány. Ivan byl původem knězic chorvatský (*dle Hájka syn knížete Gostimila*). Vzdal se světského života a uchýlil se do samoty, kde žil 42 let. Když po čase přišel až do zdejšího údolí, zalíbilo se mu tady a rozhodl se, že zde zůstane. Bůh mu dal laň, aby ho živila svým mlékem. V jeskyni ho však pokoušeli zlí duchové. Chtěl odtud odejít, ale na návrší pod skálou se mu zjevil sv. Jan Křtitel. Ten mu předal kříž, kterým Ivan demony vypudil.

Legenda dále vypráví o setkání poustevníka Ivana s knížetem Bořivojem. Bořivoj při štvanci na medvěda postřelil Ivanovu laň. Poraněná laň dovedla knížete až před Ivanovu jeskyni. Bořivoj tak našel Ivana a bylo mu velmi líto, že mu zabil jeho laň živitelku. Pozval ho na svůj hrad Tetín a nabídl mu, aby tam s ním zůstal. Ivan však nechtěl a vrátil se do své samoty. Sděлил knížeti: „Tobě poručil Bůh po sv. Janu Křtiteli, abys po mé smrti toto místo vysvětil za kostel ke cti Panny Marie a sv. Kříže, ale sv. Jana Křtitele máš nazvat patronem.“ Podle legendy zde po Ivanově smrti nechal postavit kníže Bořivoj kapličku, která později přišla v držení Ostrovského kláštera.

DĚJINY BENEDIKTINŮ „VE SKALÁCH“

- KLÁŠTER OD SVÉHO VZNIKU DO SOUČASNOSTI

První historicky doložitelnou písemnou zmínku o jeskyni sv. Ivana nacházíme až v listině krále Přemysla Otakara I. z r. 1205, v níž potvrzuje Ostrovskému klášteru veškeré statky, nabyté od dob jeho založení. Mezi jinými je zde zmíněn i dar knížete Břetislava I. slovy „*capella in spelunca sancti Joannis Baptistae*“ (kaple v jeskyni sv. Jana Křtitele) se strážci kostela v Chrustenicích a Nučicích, pozemky a se vsí Sedlcem. Podle této listiny tuto jeskyni s poustevnu, hrobem a kaplí klášter získal roku 1037. Jiný pramen uvádí: „*Po smrti Ivanově kníže (Bořivoj) cirkvičku s obydlím pro dva kněze, kteří byli při těch ostatcích jeho služby Boží vykonávali, založiti a zbudovati rozkázal. Roku 1033 dne 1. února ku počtě sv. Ivana zavedl Břetislav vojvoda, ještě za života svého otce Oldřicha některé řeholníky sv. Benedikta z benediktinského kláštera na Ostrově k tomuto kostelíku od Bořivoje vytesanému.*“ Skutečnost, že Břetislav I. v té době ještě nebyl knížetem (vládl 1034-1055), se zde s obsahem této zprávy historicky shoduje.

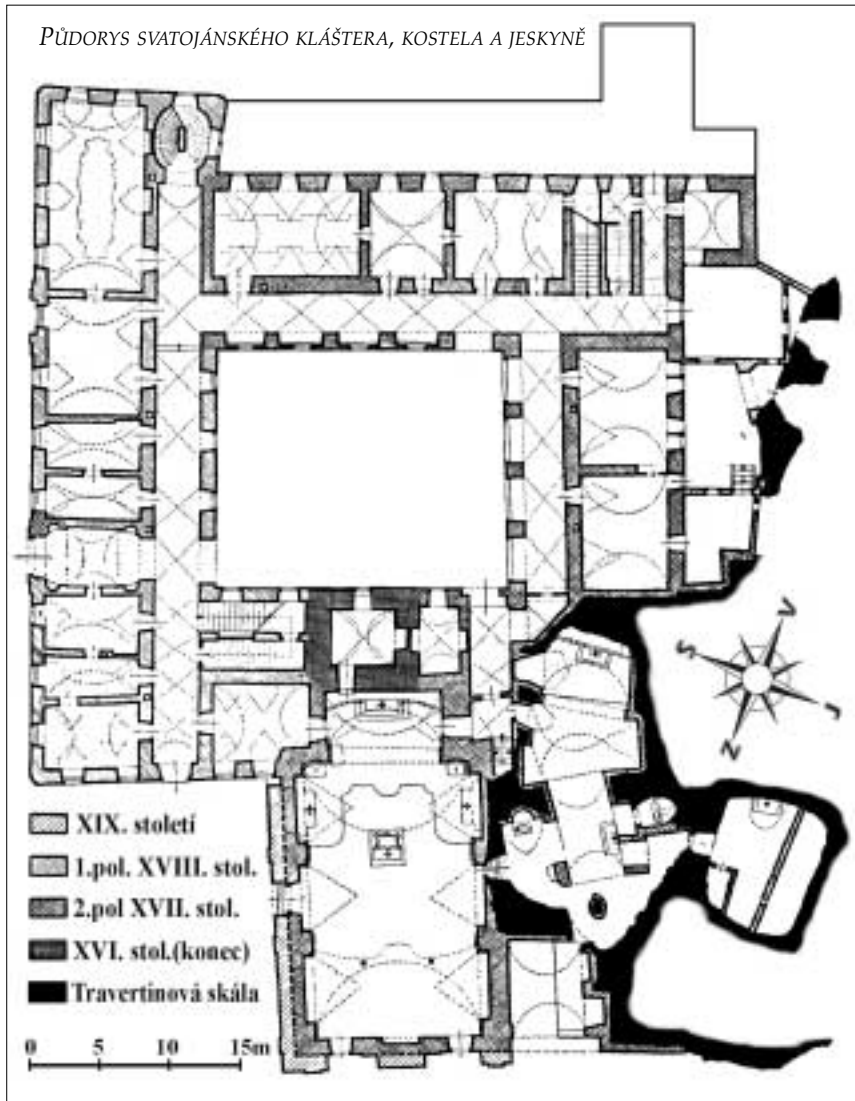
Ve 13. století získal klášter také ves Hostím ve svém nejbližším sousedství. Bula papeže Klimenta V. se zmiňuje o založení proboštvství ve Svatém Janě pod Skalou v roce 1310. Majetek kláštera byl v této době významně rozmnožen. Řeholní kněží byli u lidu velice oblíbeni. Nejenom že hlásali slovo Boží, ale vypomáhali i na okolních farách, učili mládež náboženství a šířili vzdělanost opisováním knih. Někteří sepsali i vlastní díla.

V době husitských válek, roku 1420, byl husity dobyt a zničen i mateřský klášter benediktinů na Ostrově. Protože už nemohl být obnoven, zbyl mniichům, kteří katastrofu přežili, jako poslední útočiště klášter sv. Jana ve Skalách.

Opat **Jan III. - Telec** († 1448) sídlil už většinou ve Svatojánském klášteře a po něm i jeho nástupci **Jan IV., Mikuláš II. a Štěpán**. Ale až opat **Jan V.** (†1539) poprvé přijímá r. 1517 titul „*Jan V., opat u sv. Jana na Ostrově a ve Skalách*“.

V těchto dobách byl významným donátorem kláštera šlechtic **Oldřich Zajíc z Hasenburka** (†1494), kterého můžeme považovat v podstatě za druhého zakladatele Svatojánského kláštera. Financoval výstavbu nového jeskynního kostela při Ivanově poustevně a vystavěl klášteru několik zděných budov (*do té doby převážně dřevěných*). Klášter také obehnal ochrannou hradbou. Podle něj je dodnes v odborné literatuře nazýván starý kostel jako „*Hasenburský*“ a jeho erb se od té doby stal součástí klášterního znaku. Z této doby pochází i současná kostelní věž. Svatojánský klášter zůstal za husit-

PŮDORYS SVATOJÁNSKÉHO KLÁŠTERA, KOSTELA A JESKYNĚ

ských válek ušetřen útoku husitských vojsk (*prý na přímluvu svatého Ivana*), ač roku 1421 při dobývání hradu Karlštejna tomu bylo velice blízko. Zato statky klášterní byly většinou mnichům odcizeny či zastaveny.

Další opat **Jan VI. Placidus** (1540 – 1573) vydobyl roku 1558 roční plat z gruntů zašlého probošství teslínského, avšak propásl právo na sám

Ostrov svatojánský (*u Davle*). Tou dobou bylo v tomto kraji nebezpečno, jak píše opat císaři Ferdinandovi r. 1549. V noci přeпадli klášter loupežníci a vyloupili jej; žádá ho tedy o ochranu od karlštejského purkrabí, urozeného a statečného Šebestiana.

Dalším opatem byl **Tobiáš Collisius** (1573 – 1576), od něhož pochází křtitelnice ve zdejším chrámu. Po něm se stal opatem **Jakub** (1581 – 1582), který vyměnil s kapitulou u Sv. Víta v Praze klášterní grunty pod Petřínem za dva „kmetčí“ grunty v Kozolupech.

Klášter ve Sv. Janě v první pol. XVI. století se zvonící a kostelem, tzv. Hasenburským, podle obrazu Bachmanova z r. 1690

Opat **Vít Hifftl** (1582 – 1589) dal v roce 1589 hledat ostatky poustevníka Ivana, ukryté před husity v kamenné truhle v kostele, a uložil je do dřevěné skříňky. Roku 1585 vyplatil ze zástavy hostímský mlýn a rok nato prodal ves Malčany. Za jeho správy ztratil Svatojánský klášter všechny vesnice na pravém břehu Vltavy - Novou Libeň, Okrouhlo, Bohuliby, Olešek, Záhořany, Kamenná vrata, Oboru, Petrov, Hodkovice a Třeptín. Všechny tyto vesnice, spolu se vsí Sázavou, předal císař Rudolf II. panu Vilému z Rožmberka.

Opat **Jan Zlatoušt – Kladrubský** (1589 – 1612) byl zpočátku v klášteře úplně sám. V roce 1604 a 1605 přibyli dva kněží. V roce 1612 složil dobrovolně berlu opatskou.

Opat **Pavel Martin Bytomský** (1612 – 1627) dostal v roce 1612 vzácnou návštěvu. Císař Matyáš se svou chotí Annou se na zpáteční cestě z římské

korunovace ve Frankfurtu nad Mohanem zastavili ve Svatém Janě, aby vzdali úctu sv. Ivanovi. Císař Matyáš daroval kostelu stříbrný relikviář v podobě zdvižené ruky, do kterého dal osadit kost z ruky sv. Ivana. Také císařovna Anna obdarovala kostel bohatými rouchy a příkrývkami. Brzy nato, roku 1619, utrpěl klášter velikou pohromou. Beze vší příčiny byly klášteru z rozhodnutí direktoria odebrány vsi Svatý Jan, Hostím, Sedlec, Bubovice a dvůr v Dobříči a byly prodány Jindřichovi Št'astnému a Homutovi z Harasova. V době třicetileté války byly zničeny všechny doklady a cenné písemnosti kláštera. Opat Bytomský ve snaze je zachránit je dal odvézt na tvrz katolických pánů Žd'árských ze Žd'áru u Kladna, ale tvrz byla vyloupena a zničena a s ní i všechny cennosti kláštera Svatojánského.

Opat **Tobiáš Václav Scultetus** (1627 – 1651) byl rodilý Slezan. Za něho chodili sem poutníci z daleka, aby se modlili za odvrácení války, která ze všech stran hrozila. Roku 1628 navštívil klášter císař Ferdinand II. Když se roku 1634 pokoušel dobýt Prahu švédský vojevůdce Banér, utekl opat i s konventem do Plzně. Když se po několika týdnech vrátili, našli klášter vydrancovaný. Opat Scultetus je také pochován v klášterní kobce skalního chrámu (*ve starém kostele*).

Roku 1589 byly znovunalezeny ostatky sv. Ivana a hned od roku 1593 jsou již pravidelně o pouti vypravována ke sv. Ivanu velkolepá procesí, z počátku iniciována převážně z řad jezuitů. Tehdy se také započala tradice slavných svatojánských poutí, kterých se v době jejich největšího rozkvětu zúčastnili i samotní císařové Matyáš, Ferdinand I., II., III. a Leopold I. V následujících letech je na svátek sv. Jana Křtitele a sv. Ivana doloženo až na 6000 poutníků! Není divu, že nově vystavěný tzv. „Hasenburský“ kostel nevyhovoval těmto požadavkům.

Následující opat **Matyáš Ferdinand Sobek z Bilenberka** (1652 – 1664) se rozhodl pro náročnou a velkorysou stavbu nového kostela (1657 – 1661) a následné rozšíření kláštera. Sobek z Bilenberka patřil k nejznamenitějším katolickým prelátům 17. století. Narodil se v roce 1618 v Rajhradě u Brna. Po vysvěcení vstoupil do řádu benediktinů. Byl oblíben i u císaře Leopolda I., pro kterého plnil různá diplomatická posláná. V roce 1664 se stal prvním biskupem královéhradeckým a v roce 1668 se stal arcibiskupem pražským. Než byl dosazen do kláštera Svatojánského, byl již opatem slovanských benediktinů u Sv. Mikuláše v Praze. S jeho jménem je spojeno jedno ze světlých období kláštera. Chopil se všech prostředků k rozmnožení klášterního jmění. Roku 1653 zde hostil císaře Ferdinanda III. s císařovnou a arciknížetem

Detail z obrazu
Joachima Bachmana
„Založení
Svatojánského kostela“
Opat Biltenberk (vlevo)
a císař Leopold I.

Leopoldem. Dne 16. srpna 1657 se konalo ve Svatém Janě pod Skalou slavnostní položení základního kamene nového chrámu, a to za přítomnosti císaře Leopolda a jeho doprovodu. Stavba byla dokončena v roce 1661. Ještě téhož roku započal opat Sobek se stavbou klášterního konventu a zavedl také lepší pořádek v klášteře. Roku 1657 vyplatil a klášteřu navrátil jeho původní sídlo Ostrov svatojánský u Davle. Zemřel 29. 4. 1675 a byl pohřben dle svého přání v benediktinském klášteře v Broumově, kde kdysi vstoupil právě do tohoto řádu. Jeho tělesné ostatky zde byly nedávno nalezeny.

Následujícím opatem se stal rodilý Španěl **Jan Zlatoúst (Christostomus) Belmonte (1664 – 1669)**. Po něm zůstala hodnost opatská několik let neobsazena. Císař Leopold I. dekretem ze dne 24. 8. 1669 ustanovil, že po tři léta bude spravovat klášter administrátor. Toho bude každý rok jmenovat vizi-tátor řádu. Prvním administrátorem se stal Bonifac Unger, druhým Anselm Stefanides a třetím Bonifac Schuster z Goldburku, doktor bohosloví, který se stal po skončené administraci opatem .

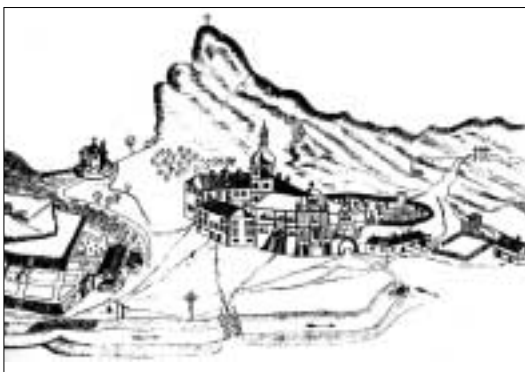
Opat **Karel Bonifác Schuster z Goldburku (1675 – 1678)** byl synem známého pražského primátora Karla Felixe Schustera z Goldburku. Z peněz, které nahospodařil, koupil hned roku 1675 dvůr Pták u Berouna od pražských Barnabitů a dokončil stavbu konventu. Zemřel 1. ledna 1678.

Opat **Kašpar Eimer (1678 – 1695)** koupil r. 1687 dům na Novém Městě pražském zvaný „U dvou pštrošů“. Roku 1687 vystavěl mlýn proti Ostrovu a r. 1692 opravil a znovu vysvětil vyhořelý kostel sv. Kiliána, který byl založen benediktinskými mnichy z Ostrovského kláštera.

Jedním z nejvýznamnějších hospodářů v dějinách kláštera se stal opat **Emilian Koterovský (1695 – 1742)**. Opatem byl poprvé zvolen svobodnou

volbou dne 9. května 1695 jako jeden z devíti klášterních bratří. Této volbě byli přítomni královští komisaři - pan Servác, svobodný pán z Engelflussu, pán na Mníšku a pan Ludvík Bechyně z Lažan, hejtman kraje berounského. Opat Koterovský řídil klášter 47 roků a přivedl jej k nebývalému rozmachu. Obnovil osm rybníků, složil zbytek kupní ceny za dvůr Pták a vystavěl dvůr a ovčín v Masečíně. Roku 1710 koupil dvůr v Dobříči za 3 800 zl., r. 1714 vystavěl nový pivovar v Davli a r. 1726 koupil dvě vinice u Mělníka a třetí u Prahy. Přestavěl dům „U dvou pštrosů“ v Praze. Vystavěl nový pivovar ve vsi Svatý Jan pod Skalou (*odnes se zde říká „Na pivovárce“*). Krátce před smrtí zrušil hospodářský dvůr v lese Záhrabská (*také zvaný Dvořiště nebo Nová Ves*).

Největší péči však věnoval zvelebení samého kláštera a kostela (*nový hlavní oltář, nová kazatelna, lavice, zpovědnice, kruchta, varhany, nový zvon, nové bicí hodiny*). Největší stavbou bylo sundání kamenné klenby v r. 1711 a její nahrazení falešnou dřevěnou klenbou. V roce 1731 byla dokončena čtvrtá čelní strana klášterního konventu. V jeskyni dal roku 1712 postavit a částečně i ve skále vytesat kryptu pro řeholníky. Roku 1713 také nechal vystavět kapli sv. Kříže.

Svatojánský klášter v roce 1717

Opat **Bernard Slavík** (1742 – 1768) rozmnožil majetek kláštera. Mimo jiné vykoupil ves Sedlec. V roce 1764 - 1766 vystavěl klášterní knihovnu, kterou nechal vyzdobit od malíře Jana Václava Spitzera a sochaře Apta.

Opat **Eugen Prudík** (1768 – 1772) byl z Mělníka. Sepsal dějiny kláštera, posloupnost opatů a seznam všech bratří. Nejvýznamnějším jeho dílem je rukopis „Florilegium Ivaneum“ z roku 1755, popisující podrobně dějinnou problematiku a život sv. Ivana. V knize jsou zachyceny i důležité události z historie kláštera. Zemřel při morové epidemii 23. 6. 1772.

Opat **Jan Nepomuk Felix z Ebenholzu** (1772 – 1785) byl posledním, šestnáctým opatem kláštera Ostrovského a Svatojánského ve Skalách. Dne 7. listopadu 1785 byl doručen opatovi zrušovací dekret. Dne 6. dubna 1786 zasedlo

naposledy ke společné večeři 19 mnichů se svým opatem, aby se na druhý den navždy rozešli. Veškerý majetek kláštera byl 7. dubna předán c. k. administrátorovi svatojánského statku, bývalému hospodářskému správci Václavu Sušenskému, aby jej dal do veřejného prodeje. Po zrušení kláštera zde zůstal pouze jediný bývalý řeholník Coelestin Hostlovský. Vedl zde duchovní správu a roku 1790 sepsal podrobné paměti kláštera v latinském rukopise „Memoria Subrupensis“. Ostatní bratři dostali důchod a byli nuceni klášter opustit.

Roku 1787 najal zadní část kláštera Antonín Janka ze Žatce a zřídil zde továrnu na vydělávání koží. Po nevalných úspěších však v r. 1790 klášter opustil. 24. srpna 1790 koupil klášterní majetek ve veřejné dražbě hrabě Filip Kristian Swerts Špork, včetně vsí Sedlec se dvorem, Hostím s mlýnem, Bubovice se dvorem, dvůr a rezidence v Dobříči a dvůr Pták s lesem a dva poddané v Kozolupech. Z kláštera učinil tkalcovnu, kde pracovalo celkem 123 osob a kde se vyráběl manšestr. I tato výroba zde netrvala dlouho a klášter opět zůstal prázdný.

V roce 1804 prodal hrabě Sweerts Špork panství Františku Joachimovi baronovi (rytíři) ze Schirdingu, od něhož jej r. 1819 koupila Walburga z Lacknerů. Ta se provdala za svobodného pána z Bergerů. Po smrti paní Walburgy (1846) zdědil celé panství její manžel Maxmilián Berger. Ten jej v roce 1875 postoupil svému synovi JUDr. Štěpánu Emanuelovi Bergerovi. Po jeho smrti (1897) zdědil panství jeho bratr Vilém Berger, který však po roce také zemřel.

Po smrti mužských potomků rodiny Bergerovy připadlo dědictví svatojánského statku jeho dvěma sestřím – Marii z Weisu a svobodné paní Maxmiliáně Wintzingerode. Od těchto dědiček koupil statek v roce 1904 František Maršner, který velikým nákladem proměnil zámek (*býv. klášter*) v lázeňskou budovu a ovocný sad v park. Jak se mu to podařilo, to nám dodnes dokládají dobové fotografie. Lázeňské pokoje byly tehdy komfortně vybaveny ústř. topením, vodovodem a elektřinou. Hostům byla k dispozici také knihovna s 12 000 svazky knih. V letech 1910-12 zde působil jako vrchní lázeňský lékař otec bratří Čapků MUDr. Antonín Čapek. Ale ani lázním se ve Sv. Janě příliš nevedlo. Roku 1910 koupili lázně od pana Maršnera manželé František a Žofie Dopitových. V květnu 1912 byl celý bývalý komplex kláštera rozparcelován a rozprodán. Novým majitelem budovy býv. kláštera, elektrárny, parku a skály nad klášterem se stal pan Jaroslav Čermák. Ten vše v roce 1914 odprodal kongregaci „Bratří škol křesťanských“. Ti sem přestěhovali z Prahy – Bubenče katolický učitelský

Svatojánský lázeňský park - fotografie z r. 1908

ústav. Fungoval zde až do r. 1942. V průběhu druhé světové války bývalý klášter sloužil jako chorobinec sociálních ústavů hlavního města Prahy.

Po převzetí moci komunisty v roce 1948 bývalý klášter začala využívat represivní moc režimu. Nejprve zde byl v letech 1949 – 51 tábor nucených prací. Od roku 1951 zde byla věznice. Věžňové museli obestavět klášter vysokou zdí s ostnatými dráty. Věznice byla v květnu 1955 uzavřena. Na podzim téhož roku zde byla po nutných stavebních úpravách otevřena škola ministerstva vnitra, která zde byla více jak 30 let. Oběma přestavbami (*věznice a škola*) areál kláštera a kostel značně utrpěly po technické i kulturněhistorické stránce. Došlo k zásadní změně klimatických podmínek interiéru, ke zvýšení jejich vlhkosti a následně k narušení statiky nosných konstrukcí budov. Nově postavená zeď dala pohledu na klášterní komplex zcela novou, nepěknou a násilnou podobu.

Kolem roku 1985 byl ze školy zřízen centrální archiv evidence obyvatel. Po listopadu 1989 zde byly ve velkém likvidovány inkriminující dokumenty bývalých politických činitelů a institucí. V roce 1991 byl objekt bývalého kláštera navrácen původním majitelům – „Kongregaci Bratří škol křesťanských“. Od 2. září 1995 zde byla zřízena Vyšší pedagogická škola. Jejím zřizovatelem je Arcibiskupství pražské.

KOSTEL SV. JANA KŘTITELE

Opat Matyáš Ferdinand Sobek z Bilenberka uzavřel v roce 1657 smlouvu s italským architektem Carlem Luragem o výstavbě nového kostela. Základní kámen kostela slavnostně položil dne 16. srpna 1657 sám císař Leopold I. Nový kostel byl zčásti postaven po zboření starého tzv. Hasenburského kostela sv. Jana (*patrně z konce 15. století*), který již nevyhovoval zvýšenému zájmu poutníků. Ze starého kostela zůstala pouze zvonice – dnešní kostelní věž. Oba kostely dříve tvořily jeden celek. Starý kostel býval přímo propojen se skalním kostelem Panny Marie a byl tehdy používán jako kaple. Stavba nového chrámu byla dokončena v roce 1661. Kostel je uvnitř dlouhý 26 m, široký 13 m se stropem vysokým 17 m a je postaven ve slohu vlašském (*raně barokním*). Kostel je postaven nad hrobem sv. Ivana, jehož náhrobek je uprostřed kostelní lodi. Původní klenba kostela byla cihlová a velmi bohatě štukově zdobená. Poněvadž se již brzy po dostavbě kostela zjistilo, že základy pracují a zdi praskají, bylo rozhodnuto po konzultacích se zkušeným architektem Křištofem Dienzenhoferem v roce 1711 o jejím sejmutí a nahrazení klenbou dřevěnou. Nová, odlehčená klenba byla krásně malovaná a bohatě zdobena štuky. Představovala výjevy ze života sv. Ivana - anděla strážce, jeskyni, setkání s knížetem Bořivojem a oslavení sv. Ivana na nebesích. Dále zde byli zobrazeni sv. Václav, Ludmila, Vojtěch, Vít, Prokop, Zikmund a na klenbě nad hlavním oltářem sv. Josef, Panna Maria a sv. Benedikt. Tato malba nad oltářem spolu s obrazem Setkání s Bořivojem zůstaly z celého stropu jako jediné dodnes. Při opravě kostela roku 1859 byl i tento, zajisté krásný malovaný strop, který se „*trhal a po kusech padal dolů*“, sejmut a nahrazen novým – pouze bílým. Téhož roku byly také k dlouhé vnější straně přistavěny mohutné opěrné pilíře.

Stejný osud se našťastí vyhnul dochovanému kostelnímu inventáři, který je téměř celý výlučně barokní. Hlavní oltář nechal udělat ve slohu barokním opat Koterovský v r. 1695-96. Oltářní obraz, který znázorňuje setkání sv. Jana Křtitele s poustevníkem Ivanem, namaloval Jan Jiří Heintsch v roce 1695. Na vrcholu oltáře je dřevěný kříž, jemuž z jedné strany stojí socha Matky Boží a z druhé Maří Magdaleny. Celé sousoší stávalo na Karlově mostě v Praze. Kostelu bylo darováno za opata Schustera (1675 – 1678), jehož otec byl pražským primátorem. Pod křížem na malém kulatém obrázku je portrét sv. Jana Evangelisty. Oltář je zdoben také čtyřmi sochami v nadživotní velikosti, a to sv. Benedikta a jeho sestry sv. Scholastiky, sv. Vojtěcha a sv. Prokopa.

Napravo od oltáře visí na stěně ikona Madony Zbraslavské z 19. stol. (*kopie ikony z 1. pol. 14 stol.*). Postranní oltáře jsou dva. Oltář sv. Kiliána (*vpravo*) je přibližně stejně starý jako oltář hlavní. Obraz sv. Kiliána je malován roku 1859. Maloval ho akad. malíř Gustav Vacek z Prahy. Na oltáři dnes stojí pozdně gotická socha Panny Marie. Tato socha stávala v jeskynním kostele ve výklenku renesančního oltáře.

Protější oltář sv. Benedikta jeví známky přísného, raně barokního stylu. Archaicky pojatý výjev sv. Benedikta modlícího se na poušti je podepsaný Georgem Lichocefským r. 1677. Nahoře na oltáři je obraz „Sv. Scholastika klečící v oblacích“, malovaný roku 1853 opět Gustavem Vackem. Po stranách na oltáři jsou sochy sv. Václava a sv. Ludmily. Na oltáři je prosklená rakvička s voskovým tělem Jana Nepomuckého. Tento oltář byl v minulosti nadán mnoha privilegii. Sochu Jana z Nepomuku máme také u hlavního vchodu do kostela. Pod kůrem, napravo od vchodu do jeskyně býval oltář sv. Barbory. Dnes v nově vytvořeném výklenku stojí socha Panny Marie Lurdské. Křížová cesta pod kůrem z r. 1928 je malována Jaroslavem Majorem.

Nad vchodem do kostela byl velký obraz z XVIII. století „Posmívání se Kristu“ (*Brandl*) a naproti nad vchodem do jeskyně obraz „Pozdvižení sv. Kříže“ (*podle Rubensova obrazu z katedrály v Antverpách*). V současnosti oba tyto obrazy čekají na zrestaurování. Na kruchtě býval umístěn rozměrný obraz „Pokládání základního kamene ke stavbě nového kostela 16. srpna 1657“ od Joachima Bachmana z roku 1660 (*obraz byl dokončený roku 1690*). Jeho impozantní rozměry 325x590 cm ho řadí mezi největší olejomalby v Čechách. Mezi nejvýznamnější osobnosti na něm zobrazené patří císař Leopold I., arcivévoda Leopold Vilém, nejvyšší purkrabí Bernard Ignác hrabě z Martinic a samozřejmě opat M. F. Sobek z Bilenberka. Podobizna klečícího měšťana, který podává zednickou lžici císaři, patří pravděpodobně samotnému staviteli chrámu Carlu Luragovi. Obraz je také cenný tím, že nám v pozadí zachoval vzhled klášterního komplexu před zahájením barokní přestavby. Obraz byl v roce 1999 zrestaurován a v současnosti je zapůjčen do hudebního sálu bývalého kláštera.

Nádherně umělecky zdobená kazatelna a ústřední náhrobek sv. Ivana pocházejí z doby podnikavého a uměnímilovného opata Koterovského – z roku 1729. Náhrobek je zdoben vyřezávanými andílky, uprostřed něj je umístěn relikviář s ostatky sv. Ivana. Mramorové obložení ve spodní části pochází z roku 1938. U pilířů v přední části kostela stojí za povšimnutí i barokní oltáříky sv. Benedikta a sv. Scholastiky s vyřezávanými baldachýnky a draperiemi v pozadí.

Nelze opomenout ani nádherné barokní varhany, které byly v r. 1973 z bezpečnostních důvodů rozebrány a čekají na zrestaurování. Původně bývaly u Sv. Jakuba v Praze v kapli sv. Anny a sem byly zakoupeny opatem Koterovským v roce 1695. Ozdobná skříň varhan se soškou krále Davida pochází z téže doby. Varhany byly upraveny a zvelebeny roku 1714. Nástropní freska pod kůrem pochází patrně také z roku 1714 a je na ní vyobrazení „Krista soudce“.

Vedle oltáře před vchodem do sakristie stojí kamenná křtitelnice z r. 1576. Křtitelnice stávala až do roku 1732 v jeskynním kostele. Dal ji zhotovit opat Tobiáš Collisius, opat Ostrovský, což dosvědčuje nápis na křtitelnici:

*T. C. A. O. 15 (ZNAK SVINÍ HLAVA) 76
(TOBIAS COLLISIUS, ABBAS OSTRIENSIS).*

Nad hlavním vchodem do kostela je ve venkovní omítce vsazena kamenná deska, na které je latinsky napsáno:

„LÉTA PÁNĚ 1661 MATOUŠ FERDINAND BILENBERK, Z MILOSTI BOŽÍ A SV. APOŠTOLSKÉ STOLICE PRVNÍ BISKUP KRÁLOVÉHRADECKÝ, CÍSAŘSKO-KRÁLOVSKÉHO VELIČENSTVA RADA, KDYŽ BYL OPATEM TOHOTO KLÁŠTERA, CHRÁM TENTO BOHU NEJVYŠŠÍMU, NEPOSKVRNĚNÉMU POČETÍ BLAHOŠLAVENÉ PANNY MARIE, SV. JANU KŘTITELI A SV. IVANU POUSTEVNÍKOVI VĚNOVANÝ A ZASVĚCENÝ, ZE ZÁKLADU POSTAVIL A VYZDOBIL, LEČ NE BEZ VELIKÉ PRÁCE A NÁKLADU. MODLETE SE ZA NĚHO POTOMCI.“

Kostelní věž je cibulovitého tvaru a dosahuje výšky 43 m. Zdivo věže je neobyčejně silné a s malými okny. Věž byla postavena roku 1600 na místě původní zvonice starého kostela a r. 1714 byla o 1 patro zvýšena do dnešní podoby. Bicí hodiny jsou z roku 1726. Na věži bývaly čtyři zvony. Největší „Ivan“ (782 kg) byl zhotoven roku 1719 zvonařským mistrem Antonínem Schönfeldem z Prahy a nejmenší „Jan Křtitel“ (68 kg) byl ulit v roce 1853 v Praze od Karla A. Bellmana. Tyto dva zvony byly 2. ledna 1917 sňaty a rozlity k válečným účelům.

Na věži zůstaly dva historicky nejcennější zvony. Větší z nich „Maria“ (lidově zvaný *klekáníček*) váží asi 240 kg a pochází z roku 1452 a nese tento nápis:

„AVE MARIA, MILOSTI PLNÁ, PÁN BŮH. MAREK, MATUŠ, LUKÁŠ, JAN“

Druhý zvon – „Matka Boží“ zvaný Hranička, váží asi 140 kg a pochází z roku 1404. Je to památka z kláštera Ostrovského, v jehož zříceninách byl nalezen. Tento zvon je pamětníkem nájezdu husitů na Ostrov v r. 1420 a patří k nejstarším v Čechách. Je na něm tento údajně nejstarší český nápis:

„WE JMENO MATKY BOZIJE AD MCCCCIV“

V roce 1994 byly namísto dvou chybějících zvonů pořízeny dva nové zvony ze zvonařské dílny Dytrychových z Brodku u Přerova. Nové zvony byly o pouti v roce 1994 slavnostně vysvěceny a později zavěšeny na nově opravenou věž kostela.

Menší z nich váží 54 kg. Naproti Panně Marii s Ježíškem je sv. Ivan s laní a s holí v ruce. Nápisy na zvonu zní:

„MATKO BOŽÍ SV. ŽAROŠICKÁ, DIVOTVŮRKYNĚ OCHRAŇUJ ČESKOU I MORAVSKOU ZEMI. SVATÝ IVANE, VYPROS NÁM U BOHA CTNOSTI JEŽÍŠOVA, MARIINA A SVĚHO SRDCE. SVATÝ JAN POD SKALOU L. P. 1933“.

Velký zvon váží 490 kg. Je na něm vyobrazeno setkání sv. Ivana se sv. Janem Křtitelem, jimž je také zvon zasvěcen. Na zvonu je odlit tento nápis:

„SVATÝ JENE KŘTITELI A SV. IVANE PROSTE ZA NÁS PŘED BOHEM ABY VŽDY OCHRÁNIL OD VŠEHO ZLÉHO NAŠÍ ČESKOU ZEM L. P. 1994“.

Po roce 1974 byly pochyblivé základy kostela zpevněny betonovými injektážemi. V roce 1991 byla založena Svatojánská nadace, fond pro ochranu a zvelebování památek obce Svátý Jan pod Skalou. První akcí, se kterou bylo započato hned na jaře roku 1992, byla oprava fasády kostela spolu se stažením obvodových zdí ocelovými táhly, odvod-

Dva nové svatojánské zvony

něním terénu a parkovými úpravami. Byl již nejvyšší čas. Pukliny ve zdech, na některých místech širší než 10 centimetrů, nevěstily nic dobrého. Začínalo se s nadšením, ale s holýma rukama. Součástí této opravy bylo i náročné a nákladné přeložení střechy. Nakonec vše dobře dopadlo. Na svatojánskou pout' roku 1992 bylo vše hotovo. Finančně přispívali občané obce, obecní úřad, farní úřady, jednotlivci i organizace. Díky stovkám odpracovaných hodin členů nadace i příznivců se dílo podařilo. V roce 1994 Svatojánská nadace své úsilí zaměřila na generální opravu zchátralé věže kostela (z roku 1600). Střecha věže byla pokryta měděným plechem a bylo vyměněno trámův. Na závěr byla osazena mohutným pozlaceným křížem. V roce 2001 byla svatojánskou farností dokončena generální oprava střechy kostela za zhruba 2,5 milionu korun. S výměnou poškozených krovů dostal kostel i novou střešní krytinu. Také půda byla odlehčena od staletých nánosů nepořádku. Tímto zásahem byly opravy a statická zajištění exteriéru kostela dokončeny. Nyní je na řadě oprava interiéru.

JESKYNĚ SV. IVANA A STARÝ KOSTEL

Naproti hlavnímu vchodu do kostela sv. Jana Křtitele jsou ve zdi nevyšoké dveře, které vedou do jeskyně a starého kostela. Původní travertinová jeskyně byla zejména v 17. století významně upravena zdejšími benediktiny, kteří zde vytesali starý skalní kostel Panny Marie. Do stěn jeskyně byly později vysekané hrobky, do kterých byli mniši po staletí pochováváni.

Jeskyně je i z geologického hlediska velmi unikátní. Je vymleta podzemními vodami v mohutném travertinovém masivu (*travertin je zkamenělá sladkovodní pěna z období zvaného „atlantický litorinien“, t. j. - těsně před naší mladší dobou kamennou*). Její stěna i strop ukazují ještě původní travertinovou skálu. Přírodní klenutí bylo později přitesáno do lomeného gotického oblouku.

Skalní kostel Panny Marie

V jeskyni se nachází několik zajímavých objektů, které se samozřejmě vztahují k pobytu sv. Ivana. Jeskynní, pozdně renesanční kostel je velmi prostý. Má kvůli častým povodním v minulosti vyvýšenou hliněnou podlahu. V této části jeskyně byly všechny její přirozené nerovnosti vyrovnány a stěny jsou obezděny cihlovou zdí. Klenbu kostela zdobí štukové ornamenty se znaky lva a orlice. Tento klenební pás naznačuje jakýsi vítězný oblouk a nese v jednotlivých drobných polích plastické štukové hlavy andělů a alegorických postav. Je to charakteristické dílo italských mistrů štukatérů pracujících v Čechách pod Carlem Luragem - stavitelem Svatojánského kostela. Čelo kostela tvoří jednoduchý štukový renesanční oltář z roku 1657. Na tomto oltáři bývá o pašijovém týdnu uloženo tělo Ježíše Krista a oltář je upravován jako Boží hrob.

Po stranách kostelní lodi jsou náhrobní kameny opatů kláštera, kteří jsou zde pochováni:

Náhrobek opata Jana Placida († 1573)

*„L.P. 1573 DRUHÉHO DNE LISTOPADU ZESNUL CHTIHODNÝ V KRISTU OTEC A PÁN P. JAN PLACIDUS,
OPAT TOHOTO MÍSTA, JEHOŽ DUŠE AŽ ŽIJE V PÁNU. BLAHOŠLAVENÍ MRTVÍ,
KTEŘÍ V PÁNU UMÍRAJÍ.“*

Náhrobek opatů Tobiáše (†1651) a Christostoma de Belmonte (†1669)

*„LÉTA 1651 DNE 14. PROSINCE ZESNUL PŘECHTIHODNÝ PÁN TOBIÁŠ VÁCLAV,
Ř. SV. BENEDIKTA, OPAT VE SV. JANĚ POD SKALOU.“*

*„LÉTA 1669, DNE 14. BŘEZNA ZESNUL PŘECHTIHODNÝ PÁN CHRYSOSTOMUS DE BELMONTE,
Ř. SV. BENEDIKTA OPAT VE SV. JANĚ POD SKALOU.“*

Náhrobek opatů Karla z Goldburgu (†1678) a Kašpara Eimera (†1695)

*„ZDE SKRYTÉ LEŽÍ DVĚ KDYSI SLAVNÉ HVĚZDY KLÁŠTERA KAREL A KAŠPAR,
KAŽDÝ Z NICH VELICE PROSLULÝ. MAGISTRY BYLI LIDSKÉHO ZÁKONA I BOŽÍHO,
KTEŘÍ MNOHÉ VYCHOVALI A ZÁŘÍ NYNÍ JIŽ JAKO HVĚZDY.*

*OPATOVÉ VE SV. JANĚ POD SKALOU, ŘEHOLNÍCI BŘEVNOVŠTÍ.
ZLATÝ MÍR ŽIVÝM; ZESNULÝM VŠAK POKOJ VĚČNÝ.“*

*PŘECHTIHODNÝ PÁN
KAREL Z GOLDBURGU
LÉTA 1678, DNE 1. LEDNA*

*PŘECHTIHODNÝ PÁN
KAŠPAR EIMER
LÉTA 1695, DNE 29. BŘEZNA*

Náhrobek dítěte z r. 1627

*„LETHA PANIE 1627 DNE 11. MAGE MAGDALENA ZELENOVSKÁ Z PROSSOVWICZ VĚKU SVÉHO
6 LET MĚNĚ 6 NEDĚL OD PÁNA BOHA Z TOHOTO SVĚTA POGATA,
TUTO V SVATÉM POKOGI ODPOCZIWA.“*

Při vstupu do jeskyně vidíme zvláště tvarovaný kámen, ohrazený železnou mříží. Na něm jako by byly vytlačeny stopy klečícího člověka. To prý bylo klekátko poustevníka Ivana. Ve skutečnosti se jedná o náhrobní kámen z dob raně křesťanských. S velkou pravděpodobností je to náhrobní kámen právě z hrobu poustevníka Ivana. Za kamenem jsou na stěně v barokním výklenku patrné stopy fresky „Křest Páně“, pocházející z roku 1765. V blízkosti se ukazuje další kámen, který byl dle pověsti lůžkem Ivanovým. Na pravé straně od vchodu vidíme v travertinové skále skalní komín, který podle pověsti vytvořil „zlý duch“, když byl vyhnán poustevníkem Ivanem z jeskyně. Tento komín – ve skutečnosti krasový útvar – byl v padesátých letech zakryt železobetonovou deskou a valem zeminy (z *obavy z útěků politických vězňů*). To zamezilo přirozené odvětrávání vlhkosti z jeskyně i kostela. Tak došlo k utržení skalního masivu za kostelem a roztrhání obvodového zdiva kostela. Naproti vchodu do jeskyně vidíme jednoduchou oltářní mensu s pískovcovou deskou s pozdně gotickým profilem. Na levé straně skalního kostela je jeskyňka s úzkým vchodem, kde byl pravděpodobně Ivanův hrob a leží jeho socha (*asi z r. 1765*) vytesaná v životní velikosti. Tato socha byla v roce 2000 zrestaurována nákladem Svatojánské společnosti. V jeskyni se též dříve ukazoval kámen se stopami krve poustevníka a prohlubeň ve skále od jeho hlavy. Do skalního chrámu proniká zamřížovaným oknem denní světlo od studánky sv. Ivana.

Za skalním chrámem se nachází krypta, která sloužila za domácí kapli a pohřebiště mnichů. Hrobka benediktinských mnichů, kterou vidíme na čelní straně, byla založena opatem Koterovským v roce 1712. Výklenky s kosterními pozůstatky jsou umístěny vedle sebe a nad sebou v patrech. Jsou zazděny. V této veliké stěně bylo pohřbeno údajně až několik stovek mnichů. Vpravo je kobka - márnice, kde se uchovávala těla mrtvých do dne pohřbu.

V jeskyni je prastarý kamenný oltář, na němž prý tetínský kněz Pavel Kaich mši svatou sloužil ještě za života poustevníka Ivana, a který také Ivanovi na poslední cestu „Tělo Páně“ podal. Přední stěna tohoto mramorového oltáře byla zdobena freskou „Duše v očistci“. Nyní jsou zde patrné pouze drobné renesanční ornamenty. Za duše zemřelých zde bývalo slouženo rekviem za zde pochované mnichy. Tento oltář vždy býval ve veliké úctě: například opat Prudík až do r. 1770 tady každý pátek sloužil mši svatou.

Budova kláštera v roce 1908

KLÁŠTERNÍ KONVENT

Nachází se v těsném sousedství kostela sv. Jana Křtitele. Má čtvercový půdorys. Na malém dvoře, mezi jednotlivými křídly konventu se nám odkrývá pohled na kostelní věž v celé její velikosti a kráse. Stojí zde také socha sv. Ivana (*od roku 1916*), která od roku 1715 stávala v polích u Loděnic (*u dnešního železničního viaduktu na Jánské*).

Roku 1661, hned po dostavbě kostela, začal opat Sobek s výstavbou konventu. Z této doby pochází východní a jižní křídlo konventu. Stavba to byla náročná a byla dokončena čtvrtou, západní stranou až r. 1726. Do dnešní podoby byl klášter dostavěn až roku 1731 vnějšími úpravami a dostavbou reprezentativní přední části kláštera – prelatury – za opata Koterovského. Dostavba prelatury proběhla pravděpodobně podle návrhu Kiliána Ignáce Dienzenhofera. Zde, nad hlavním vchodem, bývala původně attika se sochami sv. Jana Křtitele a sv. Ivana (*od r. 1801 jsou sundány a tvoří součást Mariánského sousoší*).

Význačné místnosti klášterního konventu jsou refektář a prelatura. Refektář (*později jídelna pro lázeňské hosty*) je vyzdoben souborem osmi reliéfů

z roku 1664, znázorňujících podle jedné z legend život sv. Ivana. Svým způsobem je to velmi ojedinělé a unikátní dílo, protože snad žádný jiný náš světec se nemůže pochlubit obdobnou sérií vyobrazení ze svého života. Nástrovní malba v refektáři představuje hostinu na hradě Tetíně. S největší pravděpodobností je to dílo Jana Václava Spitzera, malované nejspíše mezi lety 1764 – 1766. Tato freska byla péčí zde působící Svatojánské koleje Vyšší odborné školy pedagogické v roce 1998 nákladně zrestaurována. Na tuto akci se podařilo získat také finanční příspěvek z Ministerstva kultury ČR.

Neméně krásná je prelatura. Velký nástrovní obraz představuje „Kázání sv. Jana Křtitele u Jordánu“. Mezi okny stojí poprsí velkého církevního hudebního skladatele Piera Luigi da Palestriny – zhotovené z bílého carrarského mramoru Fr. Schoneshoffem v Římě dle modelu Davillioho.

Na hlavních klášterních schodech je umístěna jezdecká socha sv. Jiří, která je dnes částečně poškozena nedávnými uživateli.

KAPLE POVÝŠENÍ SV. KŘÍŽE

Impozantní svatojánská skalní stěna, která se vypíná do výšky 210 m nad okolní terén, je zakončena jednoramenným dřevěným křížem (*nově zasazený od r. 1999*). Kříž na skále podle tradice býval od nepaměti a dal také této skále název „Křížek“. Pod touto skálou, částečně skryta mezi stromy, se skví nově opravená kaple Povýšení sv. Kříže. Podle pověsti právě na tomto místě došlo k setkání poustevníka Ivana se sv. Janem Křtitelem.

Kaple Povýšení svatého Kříže

Na samém počátku 17. stol. navštívil Svatý Jan pod Skalou vrchní velitel císařských vojsk a polní vojevůdce maršál **Heřman Kryštof Rosswurm**. Později upadl vlivem svých nepřátel u císaře v důvodné podezření, že je

obojetným katolíkem. Stalo se tak na základě jeho kontaktů s „podezřelými“ osobami. Na důkaz svého katolického smýšlení nechal roku 1602 na návrší pod svatojánskou skálou postavit a z místního červeného mramoru vytesat kříž s oltářem, podél něj pak mramorové sochy sv. Jana Křtitele a sv. Ivana. Sousoší bylo původně pod širým nebem, obklopené pouze zelení zdejších lesů. Značně však trpělo povětrnostními vlivy a tak se někdejší svatojánský opat Emilián Koterovský rozhodl nad sousoším postavit kapli. Roku 1714 tedy byla nad ním postavena **kaple Povýšení svatého Kříže**, zřejmě podle návrhu Kryštofa Dienzenhofera, který se rok před tím podílel na přestavbě svatojánského kostela. Základní kámen ke stavbě kaple byl položen 16. 5. 1713 a opatem Koterovským byla vysvěcena 28. 4. 1715. Podle starých záznamů se dovídáme, že na zadním průčelí kaple kdysi bývala freska setkání sv. Ivana se sv. Janem Křtitelem. Z původních několika nápisů zůstal pouze jeden na nástrovní fresce:

„IN SIGNO CRVCIS IESVM ADORATE.“(VE JMÉNU KŘÍŽE KRISTA OSLAVUJTE – 1714)*
**nyní chybně opraveno na LIGNO*

Kaple byla postavena v půdorysu řeckého kříže a měla původně čtyři štíty. Při opravě v r. 1865 však byly dva štíty ubourány, poněvadž nebylo dost peněz na větší opravy značně poškozené kaple. Nástrovní freska představuje výjev „Nalezení svatého Kříže císařovnou Helenou“ od malíře Jana Václava Spitzera (z roku 1763).

Obě tyto vzácné památky (*sousoší i kaple*), ač notně zdevastované, byly v letech 1993-1997 nákladem Svatojánské nadace a za finanční podpory státu i občanů pečlivě zrestaurovány a jsou zachráněny pro další generace. Při generální opravě renesančního sousoší byly odstraněny hrubé amatérské zásahy při opravách z minulých let a sousoší můžeme shlédnout v původní podobě. V podlaze před oltářem je vsazena mramorová deska. Ta byla původně součástí oltáře, odkud pravděpodobně vypadla. Deska jeví známky velmi dokonalé kamenické práce. V elipsovitém vypouklém oválu jsou z poloviny vytesány ozdobná písmena. Písmena druhé poloviny nápisu jsou naopak reliéfně vystouplá. Latinský a německý nápis na desce je tohoto znění:
„LÉTA PÁNĚ 1602 VZNEŠENÝ A UROZENÝ RYTÍŘ PAN HEŘMAN KRYŠTOF ROSSWURM, VELITEL JÍZDY JCM V UHRÁCH A RADA VÁLEČNÝ, KE CTI A DÍKU ČINĚNÍ BOHA NEJSLAVNĚJŠÍHO A JEHO SVATÝCH JANA KŘTITELE A IVANA, TENTO OLTÁŘ A OBRAZ POSTAVITI DAL, ZA JEHOŽ SPÁSU VŠICHNI ZBOŽNÍ MÍSTO TOTO NAVŠTĚVUJÍCÍ, BOHA PROSITI NEOPOMEŇTE.“

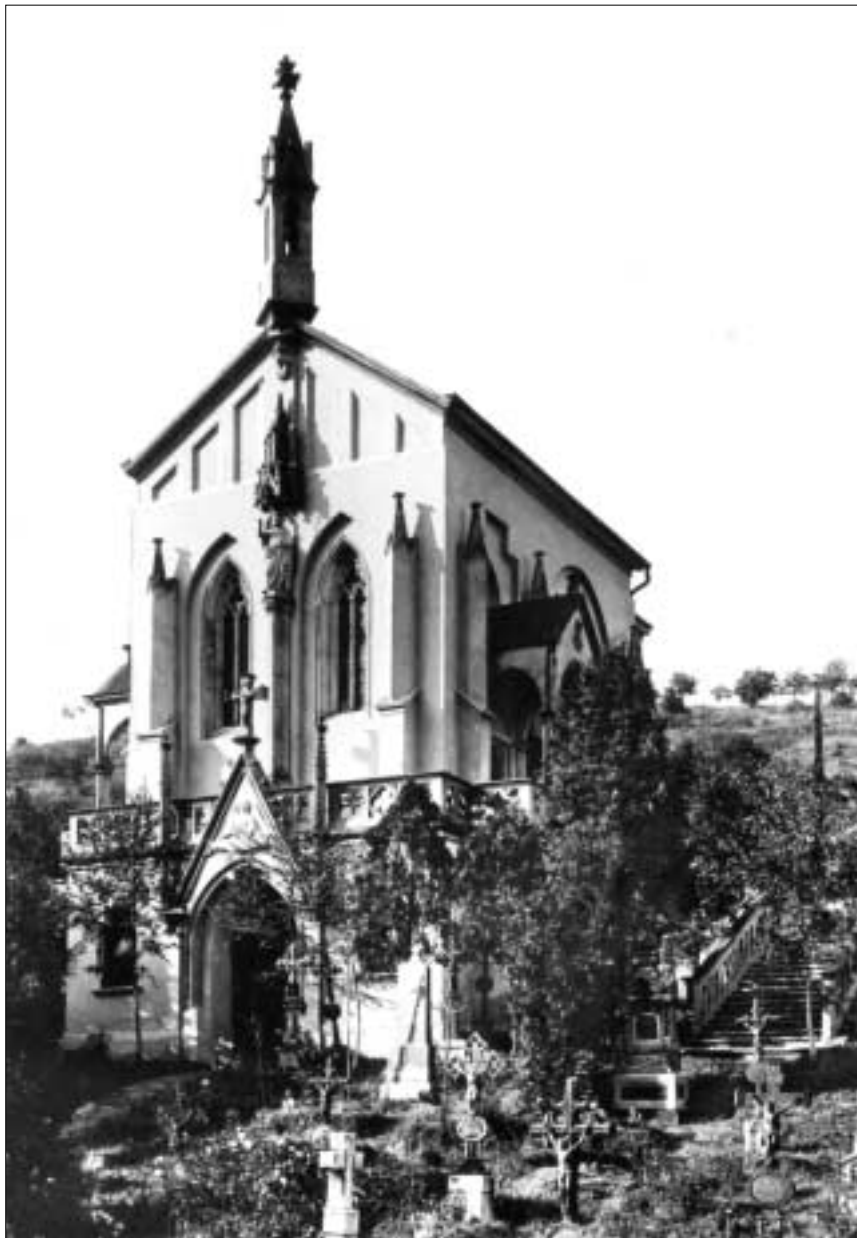
Celé restaurátorské dílo převýšilo hodnotu 2 mil. korun. Slavnostní znovuoctvení kaple se konalo za účasti biskupa Mons. Škarvady dne 14. září 1997.

KAPLE SV. MAXMILIÁNA - HROBKA RODINY BERGERŮ

Na místním hřbitově se nachází kaple druhá – kaple sv. Maxmiliána. Byla vystavěna v letech 1847 - 49 a 27. září 1852 byla slavnostně vysvěcena. Nechal ji postavit tehdejší majitel svatojánského panství (*bývalého zrušeného kláštera*) Maxmilián Berger – jako rodinnou hrobku. Tento pán proslul mimo jiné tím, že byl svého času ustanoven předsedou spolku pro výstavbu Národního divadla v Praze. Kaple je postavena v čistém novogotickém slohu stavitelem Gruebrem z Mnichova. Stavitel Bernard Grueber byl profesorem architektury na malířské akademii v Praze. Kamenickou práci provedl pražský kameník Jedlička. První byla v rodinné hrobce uložena manželka Maxmiliána Bergera Walburka z Lacknerů, která zemřela v roce 1846 (*zakladatelka první svatojánské nadace a donátorka výstavby druhé svatojánské školy, financované z této nadace*). Dále sem byl uložen sám zakladatel Maxmilián Berger (1884), jeho druhá manželka Kateřina (1885) a nakonec syn JUDr. Štěpán Emanuel Berger (1897). Poslední z rodiny Bergerovy Vilém (1898) je pochován pod dlažbou v zemi. Průčelí kaple tvoří gotický portikus, pod nímž vede vchod do dolní části kaple - krypty. V čele krypty je jednoduchý oltář s křížem a po stranách podstavce a výklenky pro rakve zesnulých. Horní, bohatší část stavby, tvoří kaple sv. Maxmiliána. Gotická okna jsou zasklena barevnou mozaikou. Celý vnějšek kaple je okrášlen gotickými ozdobami. Celá stavba je přísně souměrná a slohově čistá. Nad vchodem do hrobky je reliéf anděla smrti držícího v ruce nápis:

„PŘIJDE HODINA A NYNÍ JE, KDY MRTVÍ USLYŠÍ HLAS SYNA BOŽÍHO“ (JAN 6.25)

V současné době je kaple také po celkové rekonstrukci, neboť ji v roce 1974 značně poničila vichřice. Rekonstrukci provedla již v 80. letech obec Svatý Jan pod Skalou. Mnohé původní kamenné ozdobné prvky na ní bohužel již nebyly obnoveny. Kaple je nyní majetkem obce. Pořádají se v ní výstavy a jiné drobnější kulturní akce. V roce 1990 - 93 proběhla nutná oprava kamenného přístupového schodiště, které bylo v nepoužitelném stavu. V těchto letech také byly dokončeny veškeré rekonstrukční práce na exteriéru kaple. V současnosti se sbírají finance na opravu druhé poloviny schodiště (*z levé strany kaple*), které je také zcela rozpadlé.

Kaple svatého Maxmiliána – fotografie z roku 1905

PÍSKOVCOVÉ MARIÁNSKÉ SOUSOŠÍ

Starodávné sousoší se nalézalo na veřejném prostranství před nynějším hotelem Obecná škola a bylo vydáno na pospas přírodním vlivům. Uprostřed sousoší stávala raně barokní socha Panny Marie se žezlem v ruce. Postranní dvě sochy sv. Jana Křtitele a sv. Ivana od roku 1731 zdobily budovu klášterní prelatury (na západní straně nad římsou). Protože sochy značně tížily stavbu kláštera, „dal je roku 1801 majitel budovy hrabě Sweerts - Špork sejmuti, a před zámkem na návsi po obou stranách kamenné sochy Panny Marie postavit.“ Z těchto tří postav se nám dochovalo pouze torzo sochy sv. Jana, obnovené kolem roku 1950, kdy byla socha poškozena nákladním autem. Ostatní dvě sochy se do dnešních dnů bohužel nedochovaly. V současné době je již zrestaurována ozdobná kovová mříž a uvažuje se o obnovení celého sousoší.

*Dnes již neexistující
Mariánské sousoší
- fotografie z roku 1905*

BUDOVA OBECNÍHO ÚŘADU - STARÁ SVATOJÁNSKÁ ŠKOLA

První obecná škola ve Svatém Janě je v kronice uvedena rokem 1789 v čp. 4. Jednalo se o starou dřevěnou chatrč, která byla naprosto nevhodná k pedagogickým účelům. Stávala nedaleko jezu na potoce Kačáku a byla zbořena r. 1965.

*První svatojánská škola,
ve které se vyučovalo
do roku 1822
(kresba – František
Červený)*

Samostatná budova druhé, novější školy byla postavena roku 1822 pražským stavitelem Havlem nákladem svatojánské hraběnky Walburgy z Lacknerů (od r. 1819 majitelky svatojánského panství, později provdané Bergerové). V témže roce byla škola vysvěcena strahovským prelátem P. Pfafirem. Patří k nejstarším objektům v obci. Tato „trojtřídká“ však ve vzkvétající obci časem přestala postačovat velikému počtu žáků, kterých ze širokého okolí v meziválečných letech navštěvovalo svatojánskou školu 120 -140. Na tři malé třídy to bylo moc. Z těchto důvodů bylo obcí rozhodnuto postavit školu novou. Po dostavění Obecné školy (dnes hotel) v roce 1939 byla budova staré školy přestavěna na soukromý byt a později prodána. V roce 1998 zastupitelstvo obce využilo předkupního práva a zakoupilo tuto budovu nazpět. Po nezbytné rekonstrukci se tato historická budova proměnila v důstojné sídlo Obecního úřadu. Jako krásnou památku na svůj původ si budova ve svém štítě uchovala starou desku, na níž je nápis od prof. Svobody z malostranského gymnázia:

*„BŮH CO VELÍ, BLÍŽNÍM CO DLUŽNO, CO VLASTI A KRÁLI, TEN NAUČÍ TEBE DŮM,
VDĚK TEDY MLÁDEŽI DOŇ! MDCCCXXII“.*

STUDÁNKA SV. IVANA

Malebná studánka s pramenem křišťálové minerální vody se nachází v těsném sousedství kostela. Zřídlo vyvěrá přímo z podloží svatoivanské jeskyně z mohutného travertinového masivu. Podle pověsti z ní již sv. Ivan „napojoval své zprahlé rty“. Studánka bývala kdysi velmi neúhledná, téměř v rozvalinách.

Teprve v roce 1897 ji dal tehdejší majitel svatojánského panství JUDr. Štěpán Emanuel Berger opravit a učinil ji pohodlně přístupnou. Ještě do opravy v roce 1916 zde bylo na stěnách zavěšeno množství berlí z dob lázní, které zde uzdravení nechávali na památku. Tento pramen zvaný „Ivan“ má celoročně stálou vydatnost kolem 4 litrů

rů za vteřinu a teplotu 11,6 °C. V sousedství kostela je několik dalších pramenů. Nejznámější z nich zvaný „Ivanka“ má vydatnost 16 - 32 litrů za vteřinu. Zdejší prameny obsahují mj. vápenato-hořečnaté soli a lithium, a proto byly minulosti využívány k léčebným účelům. Svatojánská voda byla v první polovině 20. století stáčena do lahví pod obchodním názvem „Ivanka“. Vzhledem k trvalému zájmu občanů z obce i z širokého okolí o odběr vody z tohoto zdroje přistoupila obec Sv. Jan a Svatojánská nadace v roce 1993 - 94 k úpravám interiéru Studánky sv. Ivana. Ochrannou mříží byl zamezen volný přístup k prameni a čerpání vody bylo zajištěno elektrickým čerpadlem. Před studánku byla pořízena stylová kašnička. Součástí opravy bylo také náročné odvedení okolních povrchových vod, které při deštích studánku vždy zaplavovaly, a položení imitace staré cihlové dlažby. Dále byla provedena oprava a nátěry všech omítek, v neposlední řadě proběhlo i zrestaurování obrazu poustevníka Ivana, malovaného od Emanuela Lišky z Loděnic.

Zdejší krasové vody procházejí z velké části dlouhou cestou hlubokým nitrem vápencových skal a na povrch vytékají se zpožděním téměř dvou let. Přitom se mísí s vodou mladší a za velkých dešťů i s povrchovou, prostupující do

podzemí průrvami ve skalách. Vydutnost a vyšší teplota svatojánských podzemních vod má za následek, že od Svatého Jana potok Kačák nezamrzá ani za velkých mrazů. Krasová voda bohužel může i za posuny podloží kostela sv. Jana Křtitele, kterému tím v minulosti často hrozilo zřícení. V bezprostřední blízkosti Sv. Jana jsou zejména starší literaturou hojně dokládáné i rozsáhlé krápníkové jeskyně, které však dnes nejsou přístupné. Vyjimku tvoří drobné jeskyňky s krápníkovou výzdobou a roku 1995 objevená jeskyně Arnika – zatím bez krápníkové výzdoby. V Arnice je stále prováděn intenzivní výzkum.

HOTEL OBECNÁ ŠKOLA

„Obecní zastupitelstvo obce Svatý Jan pod Skalou rozhodlo 14. dubna 1938 o výstavbě nové školy. Stavbou byl pověřen stavitel Josef Bertlík z Loděnic. Stavba byla zahájena 20. března 1939 a dokončena 20. září 1939 (byla tedy postavena za úctyhodných 6 měsíců!). Škola byla postavena na pozemkové parcele č.15, tam, kde stával obecní domek čp. 6.“

Tolik říká o nové škole obecní kronika. Současný hotel byl tedy postaven jako nová moderní budova svatojánské školy. Patřila mezi nejkrásnější školní budovy berounského okresu. Trojtřídní škola s vlastní tělocvičnou a sportovním hřištěm, s bytem pro řídícího učitele a sborovnou, byla překrásně vyzdobená reprodukcemi Ladových a Alšových obrazů na stěnách. Změna politického klimatu však měla za následek mimo jiné také úbytek lidí na venkově. Proto budova nebyla plně využita a v roce 1979 přestala škola sloužit navzdory. Administrativním zásahem minulého režimu byla - tak jako mnoho jiných malotřídních škol - zrušena a děti byly nasměrovány do jiných škol. Do svatojánské školy chodily děti ze Svatého Jana, Sedlce, Záhrabské, Hostimi a Bubovic. Jistý čas sloužila budova jako ubytovna mládeže. Po roce 1989 sloužila krátkodobě k různým, povětšinou podnikatelským účelům. V letech 1998-99 se svatojánští občané v referendu rozhodli, že z prázdné nevyužitě budovy postaví tolik potřebnou restauraci se zázemím pro návštěvníky obce. V podkroví vznikly čtyři nové byty a 14 moderně vybavených hotelových pokojů. Poslední svatojánská obecná škola (*již třetí v pořadí*) tak byla přebudována na moderní hotel s restaurací a vinárnou. Pro upomínku staleté tradice svatojánského školství si však restaurace ponechala ve svém názvu „Obecná škola“.

OSTATNÍ PAMĚTIHODNOSTI

Nejstarší budovou v obci je po klášterním komplexu budova bývalé fary – původně hostince „Pod mramorem“. Od dvacátých do osmdesátých let 20. století sloužila jako fara a byty. Budova stojí uprostřed obce, je značně zchátralá a již mnoho let marně čeká na svoji rekonstrukci.

K ostatním památkám obce Svatý Jan pod Skalou patří **zvonička** a **kamenný kříž v Sedlci**, **Svatojánský mlýn** v Sedlci, starý **stylový domek čp. 19**, u něhož je jako u jediného stavení ve Sv. Janě dochována místní původní vesnická architektura. Za zmínku stojí též **renesanční kamenný portál**, vytesaný z červeného mramoru, který se nachází při vchodu do sklepa v klášterní zahradě (*50 m od hřbitova*). Portál pochází ze starého jeskynního kostela z doby před přestavbou v roce 1657. Další památkou je též **cihlové oplocení klášterního parku**. Park byl v době lázní založen jako francouzský park s fontánou. Kromě torza fontány a několika parkových stromů se z něj nic nedochovalo.

Ve Svatém Janě byl v 18. století také klášterní pivovar (*vpravo, 50 m od hřbitova směrem ke klášteru*), založený za opata Kotevského. Na prostranství za Studánkou sv. Ivana, na místě bývalé papírny, se od roku 1812 nacházela monstrózní budova s vysokým komínem – přádelna na bavlnu, která 26. 9. 1905 vyhořela. Z těchto budov se nic nedochovalo.

Mezi významné stavby Sv. Jana patří i **budova č.p. 16 – bývalý Zíkův mlýn**. Původně barokní stavba patřící klášteřu sloužila za hraběte Seert-Šporka jako papírna. Byla v provozu v letech 1798 – 1827. Za dob majitele svatojánských lázní Františka Maršnera (1904 -1910) byl tento tzv.

„Mlejnek“ využíván jako **elektrárna** pro lázeňskou budovu a jako mlýn na kakaové boby pro Maršnerovu čokoládovnu na pražských Královských Vinohradech. Budova byla původně jednopodlažní a později, po zrušení mlýna, byla přestavěna na dvojpodlažní s obyvatelným podkrovím. Součástí budovy byla i někdejší vodárna, která zásobovala vodou lázeňský park. Její nádrž je dodnes patrná na nejvyšším bodě lesního masivu „Pod křížem“.

SKANZEN TĚŽBY VÁPENCE – Dne 31. října 1916 koupila vídeňská společnost pozemek mezi Sv. Janem a Bubovicemi, aby zde těžila čistý vápenec pro výrobu čpavkové sody. Těžba zde byla zahájena 27. června 1918. Vápenec se po úzkorozchodné dráze dopravoval k lanovce, vedoucí do Loděnic na železnici. Téměř 5 km kolejnic plně využívaly 4 parní lokomotivy se 127 nákladními vozíky. Za druhé světové války, na vrcholu těžby, zde pracovalo 175 lidí. Po roce 1945 byly tzv. Solvayovy lomy znárodněny. Po postupném úpadku zde těžba přestala v roce 1963. V roce 1965 byla také stržena lanovka. Společnost dlouho nesla název „Neštěmická Solvayov továrna“. Po ní byly nazvány i „Solvayovy lomy“ Na Parapleti. Lidový název „Paraple“ místo dostalo podle velikého odpočívadla připomínajícího paraple. To zde stávalo od dob lázní ve Sv. Janě. Starý název tohoto místa byl „na Stydlych vodách“. V průběhu těžby bylo objeveno 16 jeskyní (*některé s krápníkovou výzdobou – „stydrou vodou“*) z nichž tři byly zcela zničeny. Všechny jeskyně a propasti v okolí jsou nepřístupné. V roce 1993 vznikla společnost Barbora – společnost pro zachování důlních a průmyslových památek. Vybudovala zde důlní skanzen a obnovila úzkorozchodnou železnici. Prohlídky od května do října, sobota + neděle 10 - 16 hodin.

www.osf.cz/barbora/barbora.htm

DOSLOV

Koncem léta roku 1991 byla založena Svatojánská nadace. Její hlavní náplní se od počátku stala péče o zachování památek v obci Svatý Jan pod Skalou. Většina z nich tehdy naléhavě potřebovala opravu. Jeden ze zakládajících členů tehdy prohlásil: „*Museli bychom se stydět před vlastními vnuky, kdybychom to zde nechali v tomto hrozném stavu.*“ Tehdejší stav památek v obci byl opravdu velmi ubohý. Obec, která je na památky tak bohatá jako žádná jiná v berounském okrese, neskýtala příjemný pohled. Tato malá obec, která měla tehdy pouze 71 obyvatel (*nyní 120*), neměla ve svých finančních možnostech tyto památky zachránit či alespoň je zabezpečit před dalším poškozováním a chátráním. Kostel Narození sv. Jana Křtitele, tehdy úředně uzavřený, byl celý oprýskaný. Jeho fasáda nebyla léta opravována a působila neutěšeným dojmem. Kaple svatého Kříže na návrší nad vesnicí na tom byla ještě hůř a návštěva Svatého Jana pod Skalou nebyla pro nikoho příjemným zážitkem...

V roce 2001 byla Svatojánská nadace z administrativních důvodů přeměněna na občanské sdružení „Svatojánská společnost“. Ta v činnosti nadace dále pokračuje. Po desetiletém působení může někdejší nadace směle bilančovat. Každý, kdo znal stav vesnice a jejích památek před deseti lety a dnes, musí uznat, že toho nebylo vykonáno málo. Podařilo se opravit fasádu kostela včetně jeho statického zajištění. Čtyři a půl roku práce si vyžádala generální oprava kaple sv. Kříže, byla opravena kostelní věž, která dostala nový krov s novou měděnou střechou, do zvonice přibyly dva nové zvony, byl vzorně upraven pramen sv. Ivana, v jeskyni svatého Ivana byla zrestaurována barokní světcova socha a vzácné barokní mříže. Před vchodem do kostela a Svatojánské koleje se objevily nové kamenné chodníky. Také se podařilo obnovit památný kříž na rozcestí u Bubovic. To jsou hlavní práce, kterými se Svatojánská společnost může pochlubit. Za dobu svého působení investovala jen do opravy památek téměř dva miliony korun, avšak hodnota odvedeného díla je více než dvojnásobná. To ukazuje na velké množství dobrovolné brigádnické práce nejen členů společnosti, ale i občanů a příznivců tohoto místa. V hodnotě díla je zahrnuto též velké množství věcných darů, které přispěly ke zdaru celého díla.

Činnost Svatojánské společnosti však nespočívá pouze v opravách památek. Druhou, neméně významnou činností je pořádání koncertů duchovní hudby, podpora kulturního dění v obci a snaha o obnovu tradic. Za dobu

působení společnosti bylo uspořádáno přes sedmdesát koncertů vážné a duchovní hudby. V roce 1999 byla v kapli sv. Maxmiliána instalována zajímavá výstava historických pohlednic obce. Členové společnosti již deset let pravidelně zajišťují průvodcovskou službu v kostele, aby tak zpřístupnili nejvyhledávanější památky obce. Svatý Jan pod Skalou se tak stal po Karlštejnu nejnavštěvovanějším a nejvyhledávanějším místem pro návštěvníky zblízka i zdaleka.

Svatojánská společnost odvádí významný díl práce i na poli propagace a publikace. Již sedm let se v Berounském deníku objevuje pravidelně Svatojánská stránka s mnoha novinkami a zajímavostmi z obce. Také v obecních novinách Svatojánek je pravidelná rubrika Svatojánské společnosti. Zásluhou členů Svatojánské společnosti vznikly v roce 2000 velice hezké a bohaté internetové stránky, kde jsou čtenáři informováni o přírodních krásách, historii i aktuální současnosti obce. Podstatná část informací je uveřejněna také v anglické, německé, francouzské a holandské verzi. Tyto stránky Svatého Jana pod Skalou doporučujeme navštívit na adrese www.svatyjan.cz. Na poli publikačním se může Svatojánská společnost pochlubit vydáním sedmi vlastních pohlednic, informační brožury o Sv. Janě pod Skalou a stručnými cizojazyčnými informacemi pro návštěvníky ze zahraničí. Zásluhou Svatojánské společnosti vyšly též dva kompaktní disky a kreslená historická informační mapa obce. Významným počinem Svatojánské společnosti na edičním poli je i kniha Jiřího Ševčíka „Album svatoivanské“ o zdejších prvním křesťanovi, poustevníku Ivanovi. Neméně významné je i toto druhé, rozšířené a aktualizované vydání informační brožury „Svatý Jan pod Skalou“, kterou právě držíte v ruce.

Veškerá tato činnost Svatojánské společnosti významnou měrou přispěla k tomu, že obec Svatý Jan pod Skalou byla vyhodnocena dvěma významnými tituly v celostátní soutěži Vesnice roku. V roce 1996 získala 1. místo ve středočeském regionu „Za nejlepší kulturní a společenský život“ – tzv. Modrou stuhu. Mnohem významnější ocenění však bylo Svatému Janu pod Skalou uděleno v roce 1999. Tehdy obec získala neuvěřitelné 3. místo v prestižní celostátní soutěži „Vesnice roku 99“. Právě za tuto svoji činnost se stala třetí nejlépe ohodnocenou obcí v celé České republice.

Svatojánská společnost chce i nadále přispívat k záchraně a uvedení i ostatních kulturních památek obce do náležitého stavu – především interiéru kostela a zrestaurování jeho uměleckých skvostů. Chcete-li se i Vy podílet na této záslužné práci Svatojánské společnosti, můžete tak učinit poskytnutím příspěvku, za který Vám předem děkujeme.

SVATOJÁNSKÁ SPOLEČNOST
sdružení pro ochranu a zvelebování památek
obce Svatý Jan pod Skalou v okrese Beroun,
Svatý Jan pod Skalou 28, 266 01 Beroun

www.svatyjan.cz

Bankovní spojení:
Komerční banka Beroun, číslo účtu
27-538 397 0217/ 0100

Vydala:
SVATOJÁNSKÁ SPOLEČNOST
roku 2002
druhé – rozšířené vydání
texty: Ing. Josef Ševčík a Jiří Ševčík ml.
grafická úprava Jiří Ševčík ml.
Typografie Martin Straka
Vytiskla Tiskárna GLOS Semily, s. r. o., Špidlenova 436